

Naturligt mineralvatten

Stödjande instruktion för kommuner

Här hittar du information om kontroll av naturligt mineralvatten efter att det godkänts av Livsmedelsverket. Läs om hur naturligt mineralvatten definieras, vilken behandling som är tillåten, mikrobiologiska och kemiska kvalitetskrav samt vad som gäller för hur naturligt mineralvatten ska märkas.

Godkännande av naturligt mineralvatten

Livsmedelsverket är behörig kontrollmyndighet att godkänna naturliga mineralvatten som utvinns i Sverige. Se 4 § LIVSFS 2003:45.

Godkännande av naturligt mineralvatten

Om ett naturligt mineralvatten inte längre uppfyller kraven i LIVSFS 2003:45 ska godkännandet återkallas. Se 5 § LIVSFS 2003:45. Det är Livsmedelsverket som återkallar godkännandet. Kontrollmyndigheten bör ta kontakt med Livsmedelsverket vid misstanke eller konstaterande om att kraven inte uppfylls.

Krav på naturligt mineralvatten

En vattentäkt för naturligt mineralvatten ska vara skyddad mot föroreningar och får inte innehålla fekala indikatororganismer eller sjukdomsframkallande mikroorganismer. Naturligt mineralvatten kan tappas från ett eller flera naturliga eller anlagda uttag från en grundvattenreservoar (akvifer). Naturligt mineralvatten kännetecknas av sitt innehåll av lösta mineraler och andra beståndsdelar samt av sitt ursprungliga tillstånd. Se 2 § LIVSFS 2003:45.

Livsmedelsföretagaren måste säkerställa att vattnets egenskaper när det gäller sammansättning av lösta mineral, spårämnen, temperatur och liknande är oförändrade och stabila på kort och lång sikt. En viss naturlig variation kan dock förekomma. Livsmedelsföretagaren måste kunna lämna rimliga förklaringar till eventuella naturliga variationer. Vattnets sammansättning, temperatur och väsentliga egenskaper får inte påverkas av variationer i flöde eller uttag av vatten.

Livsmedelsföretagaren ska även definiera vattnets sammansättning av karaktäristiska beståndsdelar, vilket också ska anges i märkningen av förpackningarna. Se 2 och 23 §§ LIVSFS 2003:45.

Livsmedelsföretagaren måste också övervaka att vattnets innehåll av övriga beståndsdelar inte förändras över tid i en utsträckning som inte kan förklaras av naturlig variation. Övervakningen bör göras genom regelbundna undersökningar av vattnets sammansättning.

Den information om vattnets sammansättning som tagits fram under godkännandeprocessen kan ligga som underlag för hur ofta undersökningar behöver göras. Ökas eller minskas produktionen är det särskilt viktigt att kontrollera att sammansättningen inte ändras. Resultaten bör sammanställas och analyseras avseende trender och så vidare. Kontrollmyndigheten kontrollerar att vattnets karaktäristiska beståndsdelar och övrigt mineralinnehåll överensstämmer med godkännandet.

Livsmedelsföretagaren måste kunna visa att vattnet och vattentäkten kontinuerligt är skyddat mot föroreningar. Detta kan ingå i den faroanalys som ska utföras enligt artikel 5 i förordning (EG) nr 852/2004.

HACCP och flexibilitet

Utvinning

Hur utvinning och förpackning av naturligt mineralvatten ska utföras beskrivs i 7 § LIVSFS 2003:45.

En anläggning för utvinning av naturligt mineralvatten omfattas av kraven om HACCP i artikel 5 i förordning (EG) 852/2004. Det finns dock mycket begränsade möjligheter till att motverka eventuella kvalitetsproblem genom beredning av ett naturligt mineralvatten. Kvalitetskraven ska i princip redan vara uppfyllda i det vatten som utvinns ur vattentäkten.

En anläggning som förpackar naturligt mineralvatten ska uppfylla relevanta krav i framför allt bilaga II till förordning (EG) 852/2004. Även utrustning för utvinning av vattnet ska ha installerats på ett sätt som motsvarar de kraven. Vattnets kvalitet och sammansättning får inte påverkas av vare sig tappningsanläggning eller utrustning för utvinning.

Behandling

Naturligt mineralvatten får behandlas eller beredas i mycket begränsad omfattning jämfört med dricksvatten som omfattas av SLVFS 2001:30. Se 8-10 §§ LIVSFS 2003:45.

Livsmedelsföretagaren måste genom undersökningar av vattnet kunna visa att behandlingen inte har ändrat sammansättningen av de karaktäristiska beståndsdelarna eller har förändrat det normala antalet mikroorganismer i vattnet. Naturligt mineralvatten får inte desinfekteras. Se 10 § LIVSFS 2003:45.

Behandlingssteg som är tillåtna

- Filtrering och dekantering för att avlägsna vissa instabila ämnen, se 8 § a LIVSFS 2003:45.
- Behandling med ozonberikad luft för att separera vissa föreningar, se 8 § b LIVSFS 2003:45.
- Avlägsnande av fri koldioxid eller till- eller återförande av koldioxid enligt särskilda villkor, se 8 § c-d LIVSFS 2003:45.
- Avlägsnande av fluorid i enlighet med villkoren i förordning (EU) nr 115/2010, se 8 § e.

Ozonbehandling ska ha anmälts i förväg till kontrollmyndigheten. Livsmedelsföretagaren måste visa att ozonbehandlingen inte förändrar antalet mikroorganismer, eller ger förhöjda halter av de ämnen som anges i bilaga 2 till LIVSFS 2003:45 eller på annat sätt påverkar vattnet så att det kan komma att utgöra en risk för människors hälsa. Se 9 § LIVSFS 2003:45.

Kontrollmyndigheten ska säkerställa att ozonbehandling i enlighet med 8 § b LIVSFS 2003:45 är motiverad på grund av vattnets sammansättning av järn-, mangan-, svavel- eller arsenikföreningar samt att livsmedelsföretagaren ser till att behandlingen är effektiv och oskadlig. Se 18 § i samma föreskrifter.

Förpackning

Livsmedelsföretagaren bör ha rutiner för att se till att förpackningarna inte kan påverka vattnets mikrobiologiska och kemiska egenskaper. Se 11-12 §§ LIVSFS 2003:45. Livsmedelsföretagaren kan visa det genom mikrobiologiska och kemiska undersökningar.

Livsmedelsföretagaren ska försäkra sig om att de förpackningar och förslutningar som används uppfyller kraven i lagstiftningen om material i kontakt med livsmedel. Kraven finns bland annat i förordning (EG) nr 1935/2004 och förordning (EU) nr 10/2011. Det kan finnas andra förordningar som avser material i kontakt med livsmedel som också är tillämpliga.

Material i kontakt med livsmedel

Förpackningarna ska kunna tillslutas så att vattnet inte förorenas eller förfalskas. Se 12 § LIVSFS 2003:45. Man ska alltså inte kunna öppna förpackningarna och byta ut innehållet mot exempelvis vanligt kranvatten.

Transport

Naturligt mineralvatten får endast transporteras i konsumentförpackningar. Se 13 § LIVSFS 2003:45. Vattnet får alltså inte transporteras i exempelvis tankar till en tappningsanläggning.

Mikrobiologiska kvalitetskrav

Krav på vattnets mikrobiologiska kvalitet vid vattentäkt, efter förpackning och vid saluhållandet finns i 14-15 §§, LIVSFS 2003:45. Här framgår också hur analyserna ska utföras. Kriterier för när utvinningen av naturligt mineralvatten måste avbrytas finns i 16 §.

Livsmedelsföretagaren ska kunna visa vad som är vattnets naturliga innehåll av mikroorganismer och kunna visa att vattnet inte innehåller fler mikroorganismer vid saluhållandet än vad som motsvaras av en normal ökning jämfört med innehållet av mikroorganismer vid vattentäkten.

Antalet mikroorganismer får efter förpackning inte överstiga:

- 100 per milliliter odlade vid 20-22°C
- 20 per milliliter odlade vid 37°C

Naturligt mineralvatten får inte innehålla parasiter, sjukdomsframkallande mikroorganismer, E.coli, koliforma bakterier, Clostridium perfringens inbegripet sporer eller Pseudomonas aeruginosa. Detta gäller både vid vattentäkten och när det saluhålls.

För att kontrollera att den mikrobiologiska kvaliteten upprätthålls bör livsmedelsföretagaren utföra regelbundna undersökningar. Omfattningen av de regelbundna undersökningarna bestäms genom HACCP-baserade förfaranden.

Livsmedelsföretagaren kan utföra egna kontroller av mikrobiologiska parametrar på eget laboratorium. Det måste då kontrolleras att de metoder som används är anpassade för analys av vatten. Tänk på att mikrobiologiska analyser som utförs med olika metoder oftast inte ger jämförbara resultat eftersom de substrat som används kan ge olika tillväxt av olika bakteriestammar.

Det kan alltså bli skillnader i analysresultaten om livsmedelsföretagaren har eget laboratorium men även skickar analyser externt vilket man måste ta hänsyn till när resultaten jämförs. Livsmedelsverket rekommenderar att de standardmetoder som anges i bilaga 4, avsnitt A till SLVFS 2001:30 används.

Förorening av vattnet

Om det konstaterats att vattnet inte uppfyller de mikrobiologiska kraven i 14 – 15 §§ LIVSFS 2003:45 ska utvinningen av vattnet genast avbrytas. Det gäller även det normala antalet mikroorganismer som bestäms av livsmedelsföretagaren. Utvinningen får inte återupptas förrän livsmedelsföretagaren har visat att orsaken till föroreningen är åtgärdad och vattnet uppfyller kraven igen. Livsmedelsföretagaren bör ha rutiner som visar under vilka omständigheter utvinningen av vattnet kan komma att avbrytas. Se 16 § i samma föreskrifter.

Kemiska kvalitetskrav

Kemiska kvalitetskrav för naturligt mineralvatten finns i 17 § LIVSFS 2003:45 och krav på hur analyserna ska utföras finns i 19 §.

Gränsvärden för vissa kemiska parametrar finns i bilaga 3 till LIVSFS 2003:45. Naturligt mineralvatten får inte innehålla halter över gränsvärdena vid förpackningstillfället. Livsmedelsföretagaren måste regelbundet kontrollera att halterna inte överskrids.

De beståndsdelar (parametrar) som anges i bilaga 3 får endast förekomma om livsmedelsföretagaren kan visa att de förekommer naturligt i vattnet och inte från en förorening. Halterna ska alltid understiga gränsvärdena.

Analyser

Om kontrollmyndigheten utför provtagning och analys av de parametrar som anges i bilaga 3 i LIVSFS 2003:45 måste de krav på analyserna som anges i bilaga 4 vara uppfyllda. Livsmedelsverket rekommenderar i övrigt att ackrediterade analysmetoder används när det är möjligt.

Märkning

Generella krav på märkning av naturligt mineralvatten finns i förordning (EU) nr 1169/2011 och LIVSFS 2014:4. Se 21 § LIVSFS 2003:45. Specifika krav på märkningen av naturligt mineralvatten finns i 22-31 §§ LIVSFS 2003:45.

Information och märkning

Naturligt mineralvatten ska ha beteckningen "naturligt mineralvatten" och ingenting annat. Se 22 § LIVSFS

2003:45. Vatten som inte är godkänt som naturligt mineralvatten får inte ha beteckningen "mineralvatten" eftersom det kan innebära att vattnet förväxlas med naturligt mineralvatten.

Handelsbeteckning samt namn och plats för vattentäkten

Förpackningar med naturligt mineralvatten ska märkas med vattentäktens namn och platsen där vattentäkten ligger om den uppgiften inte framgår av namnet (handelsbeteckningen) på vattnet. Se 23 § b LIVSFS 2003:45. Namnet på en ort eller en plats får bara ingå i en handelsbeteckning om vattnet utvinns där. Se 26 § LIVSFS 2003:45. Naturligt mineralvatten från en och samma vattentäkt får endast saluhållas under en handelsbeteckning. Se 27 § LIVSFS 2003:45.

Om märkningen på de förpackningar i vilka naturligt mineralvatten saluhålls innehåller en handelsbeteckning, och det inte framgår av denna vad vattentäkten heter eller var vattentäkten är belägen måste namnet på vattentäkten eller platsen för vattentäkten anges med bokstäver som är minst en och en halv gång så höga och breda som den största av bokstäverna som används för handelsbeteckningen. Se 28 § LIVSFS 2003:45.

När ett naturligt mineralvatten saluhålls ska vattnets handelsbeteckning, vattentäktens namn och platsen där vattentäkten ligger ha notifierats till EU. Notifieringen görs av Livsmedelsverket men verksamhetsutövaren ansvarar för att överlämna korrekta uppgifter till Livsmedelsverket.

Kontrollmyndigheten kontrollerar att vattnets märkning överensstämmer med de notifierade beteckningarna. Ändringar av dessa uppgifter ska anmälas av livsmedelsföretagaren till kontrollmyndighet. Kontrollmyndigheten meddelar ändringen till Livsmedelsverket som vidarebefordrar ändringarna till EU. Listan på svenska naturliga mineralvatten som Livsmedelsverket godkänt finns nedan. Här finns också listan på alla naturliga mineralvatten som är godkända av någon medlemsstat inom EU.

Förteckning över svenska naturliga mineralvatten

Förteckning över naturliga mineralvatten godkända inom EU

Förpackningar av naturligt mineralvatten får inte ha beteckningar, varu- eller firmamärken, illustrationer, bilder eller symboler som antyder någon egenskap som vattnet inte har. Detta gäller särskilt ifråga om vattnets ursprung, dag då det blev godkänt för utvinning, analysresultat eller hänvisningar till någon sorts äkthetsgarantier. Se 29 § LIVSFS 2003:45. Märkningen får således inte antyda att vattnet har ett annat ursprung än vad det har, något annat datum för när det godkändes eller annat innehåll av beståndsdelar än vad som framgår av analysresultaten.

Om det naturliga mineralvattnet utvinns från en borrhållsbrunn kan man exempelvis inte använda en bild på ett strömmande ytvatten på förpackningen.

Karaktäristiska beståndsdelar

Märkningen av naturligt mineralvatten ska innehålla uppgifter om vattnets karaktäristiska beståndsdelar i mg/l. Se 23 § a LIVSFS 2003:45. De karaktäristiska beståndsdelarna är vanligtvis kalcium, magnesium, natrium, kalium, bikarbonat (alkalinitet), klorid och sulfat. Andra beståndsdelar kan också anges.

Det är livsmedelsföretagaren som avgör vilka beståndsdelar som denne anser karaktäriserar vattnet. Livsmedelsföretagaren bör utföra regelbundna undersökningar för att kontrollera att de karaktäristiska beståndsdelarna inte förändras över tid utan förblir stabila inom gränserna för naturlig variation och därmed överensstämmer med märkningen av förpackningarna.

Vid saluförande av naturligt mineralvatten får inte uppgifter användas som anger att vattnet har förebyggande, behandlande eller botande egenskaper i fråga om sjukdomar hos människor. Se 30 § LIVSFS 2003:45. Vissa uppgifter kan ha godkänts av andra medlemsstater. Exempel på det är "kan underlätta leverns och gallans funktion", "stimulerar matsmältningen", "kan vara laxerande" eller "kan vara urindrivande". Det innebär att naturliga mineralvatten med sådan märkning kan vara tillåtna att säljas i Sverige efter godkännande av Livsmedelsverket.

En lista över uttryck som får användas om vattnet om vissa kriterier uppfylls finns i bilaga 5 till LIVSFS 2003:45. Halten av den beståndsdel som ingår i kriterierna ska då framgå av listan på de karaktäristiska beståndsdelarna. Se 31 § LIVSFS 2003:45.

Märkning av fluoridinhåll

Om fluoridhalten överstiger 1,5 mg/l ska förpackningen märkas: "Innehåller mer än 1,5 mg fluorid/l: bör inte intas regelbundet av barn under sju år". Uppgifterna ska anges med klart synlig skrift i omedelbar närhet av handelsbeteckningen. Se 24 § LIVSFS 2003:45.

Om fluoridhalten överstiger 1,5 mg/l ska den faktiskt uppmätta fluoridhalten framgå av de karaktäristiska beståndsdelarna.

Märkning vid behandling av vattnet

Vissa behandlingar av vattnet ska framgå av märkningen

- Om kolsyrehalten är naturlig eller har förändrats ska vattnet märkas med något av följande:
 - "Naturligt kolsyrehaltigt mineralvatten"
 - "Naturligt mineralvatten med ökad mängd kolsyra från vattentäkten"
 - "Kolsyrat naturligt mineralvatten"
 - "Kolsyran helt borttagen"
 - "Kolsyran delvis borttagen"Se 22 § LIVSFS 2003:45

- Om järn-, mangan-, svavel- och arsenikföreningar separerats genom ozonbehandlad luft ska vattnet märkas
 - "Vattnet har genomgått tillåten behandling med ozonberikad luft".Se 25 § LIVSFS 2003:45.

- Om fluorid avlägsnats i enlighet med förordning (EU) nr 115/2010 ska vattnet märkas
 - "Vatten behandlat med en tillåten adsorptionsmetod". Se artikel 4 i förordningen.

Uppgifterna som gäller ozonbehandling och avlägsnande av fluorid ska placeras i närheten av uppgifterna om karaktäristiska beståndsdelar.

Senast uppdaterad 9 oktober 2019 Ansvarig grupp SV_SL